

Spomen hrvatskih krajeva na medaljama mletačkih duždeva

Kommenović, Marija

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:450566>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-08**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Rijeka

SPOMEN HRVATSKIH KRAJEVA NA MEDALJAMA
MLETAČKIH DUŽDEVA

- ZAVRŠNI RAD-

Mentor: Dr. sc. Maja Čutić-Gorup, docent

Studentica: Marija Komnenović

Dvopredmetni preddiplomski studij povijesti i talijanistike
Akademska godina 2015./2016. g.

Rijeka, kolovoz 2016

Sažetak

Oselle su spomen medalje koje su duždevi dali kovati kao spomen na obljetnicu njihove vladavine. Najčešće su se putem *osella* slavili uspješni ratni pohodi i svi najbitniji događaji koji su obilježili unutarnju i vanjsku politiku Mletačke Republike.

U ovome se radu detaljno analiziraju *oselle* onih duždeva čija je vladavina povezana sa Dalmacijom, koja je tada bila pod mletačkom vlašću. Važnost koju je ona imala za Mlečane proizlazi iz činjenice da se dugogodišnji Kandijski rat, osim na otoku Kandiji i Dardanelima vodio upravo na tom području.

Uz *oselle* koje su usko povezane sa Dalmacijom, analizirane su i ostale najbitnije *oselle* povezane uz Kandijski rat, odnosno najvažniji događaji koji su obilježili dugotrajan te iscrpljujući sukob između Mlečana i Osmanlija. Uz analizu pojedinih *osella* ovaj rad sadrži povijesnu kontekstualizaciju rata, *osella* i samih duždeva koji su ih dali kovati.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Oselle i njihovo značenje	2
3. Dalmacija i Istra pod mletačkom vlašću	4
4. Kandijski rat	6
4.1 Rat i rane opsade na Kreti.....	7
4.2 Opsada Kandije (1648.-1669).....	8
4.3 Kandijski rat u Dalmaciji.....	9
4.4 Potpisivanje mira	10
5. Osella dužda Francesca Molina.....	11
5.1 Osella dužda Bertuccia Valiera.....	14
5.2 Osella dužda Domenica Contarinija	15
5.3 Osella Silvestra Valiera.....	17
6. Zaključak.....	19
Literatura	21
Popis slikovnih priloga.....	22

1. Uvod

Cilj ovoga rada je da se na temelju analize osella mletačkih duždeva i uz pomoć dostupne stručne literature prikažu važna povijesna zbivanja iz razdoblja Kandijskog rata koja se mogu izravno vezati uz tadašnju mletačku Dalmaciju, te uz zbivanja na samome otoku Kandiji (Kreti).

Uz prikaz važnih povijesnih događaja iz Kandijskog rata prikazanih na *osellama* daje se i kratak opis vladavine mletačkih duždeva koji su ih kovali.

Ovaj završni rad donosi informacije koje smo iščitali sa numizmatičkog materijala i njihovom povijesnom kontekstualizacijom tumačimo važnost pojedinih povijesnih događaja iz novovjekovnog razdoblja, ali i duh vladavine mletačkih vlasti u novovjekovnom razdoblju.

Rezultati ovoga rada će pokazati koliko su događaji u Dalmaciji u vrijeme Kandijskog rata i širenje mletačkih teritorija na tom području uslijed Karlovačkog mira zapravo utjecali na samu Republiku, način na koji su duždevi komunicirali određena događanja i koju su važnost pridavali određenim događajima prikazanim na *osellama*.

Uz rad na numizmatičkom materijalu, uz pomoć stručne literature istražiti će se povijesni kontekst i bitne povijesne okolnosti u kojima su medalje kovane, uz podatke o duždevima koji su ih dali kovati.

2. Oselle i njihovo značenje

Osella je komemorativna ili spomen medalja koju su duždevi dali kovati kao spomen na obljetnicu njihove vladavine, kako bi se slavili uspješni ratni uspjesi i svi najznačajniji događaji koji su obilježili unutarnju i vanjsku politiku Mletačke Republike.

Upravo je mletačko Veliko vijeće već sredinom XIII. stoljeća uspjelo limitirati duždevu moć te je odredilo da svakoga prosinca dužd daruje članovima vijeća poklon kao znak zahvalnosti za postavljanje na ovu visoku funkciju.

Prije nego li su se počele kovati *oselle*, dužd je, iz poštovanja prema članovima Velikog vijeća, te ostalim visoko rangiranim službenicima i plemićima, morao donirati određeni broj ptica, najčešće divljih patki. Te su se ptice u ondašnjim dokumentima nazivale 'oselli'.¹

Zbog nemogućnosti konstantnog lova divljih životinja, tradicionalni dar se u početku zamjenjuje s određenom svotom novca sve do 1521., kada stupa na snagu odredba da dužd mora dati kovati vlastite medalje.

Antonio Grimani je prvi mletački dužd koji daje kovati medalje koje se, zbog želje za povezanošću s tradicijom, počinju nazivati *oselle*.

Na *osellama* su najčešće utisnuti razni simboli, ime dužda s godinom njegove vladavine, inicijali kovničara te natpis koji ima političku ili slavljeničku poruku.²

Na *osellama* se posvete bogu i svecima zaštitnicima i bitnim ratnim pohodima, a često je na oselle kovan natpis PRINCIPIS MUNUS, odnosno "dar vladara".³

Vrijednost *osella* mogla se preračunati i izraziti u novčanoj vrijednosti mletačkog novca. Zbog kvalitete izrade bile su prihvaćene i kao platežno sredstvo na tržištu, ali su vrlo brzo bile razmijenjene za standardnu valutu i čuvale se kao posebna vrijednost.

Vrijednost *osella* izražena u novčanoj vrijednosti je varirala tijekom godina jer je vrijednost novca često opadala u odnosu na kvalitetu *osella*.

¹ Leonardo Manin, *Illustrazione delle medaglie dei Dogi di Venezia denominate Oselle*, Venezia, 1834, str.3-5

² Isto

³ Isto

Prve *oselle* su tako imale vrijednost od 36 *solda*, 1571. Vrijednost je je narasla na 43, oko 1630. raste do 52 *solda*. 1567. vrijednost raste na 62 *solda*, a 1734. raste na 78 *solda* te tu vrijednost imaju do pada Republike⁴.

Od 1521. pa sve do pada Mletačke Republike iskovanu je 275 *osella*, a kovane su u prosincu svake godine.

Kovale su se isključivo u središnjoj kovnici Mletačke republike u Veneciji, poznatoj pod jednostavnim imenom, *La Zecca* (tal. Kovnica). Razlikujemo tri vrste osella: dvostruku, zlatnu i muransku.

Muranske su se oselle kovale u Muranu, jedina općina koja je dobila dozvolu od Republike za kovanje osella, kao znak određene administrativne autonomije.⁵

Prve muranske *oselle* počinju se kovati 1581. godine u vrijeme gradonačelnika Zaharija Ghisi.

Kovanje je prvo prekinuto a zatim nastavljeno od 1673. pa sve do pada Republike. Na tim je *osellama* stajao natpis MVNVS COMVNITATI MVRANI ('dar općine Murano') a bilo je prikaza oružja dužda, gradonačelnika i ostalih istaknutih ljudi u općini te je uvijek bio prikazan pijetao koji je simbol općine Murano i nalazi se na njenom grbu.

Te su se kovane medalje dodjeljivale članovima Malog vijeća a oni su sami snosili troškove kovanja.⁶

Dvostruke *oselle* od srebra su se najvjerojatnije dodjeljivale patricijima. Kovale su se u vrijeme posljednja četiri mletačka dužda i ne zna se koliko ih je točno kovano. Njihova je prosječna težina iznosila 19,60 grama.⁷

Zlatne *oselle* daju se kovati sredinom VII. stoljeća, i to najvjerojatnije po principu privatne narudbe imućnijih ljudi. Imale su ponajprije dekorativnu vrijednost a osim materijala, njihov je sadržaj natpis bio jednak onima od srebra.⁸ Najstarija *osella* od zlata datira iz 1571. godine

⁴ Fabio Mutinelli: *Lessico Veneto*, Venezia 1851, str.284

⁵ Raffaele Paolucci: *La Zecca di Venezia*, Padova, 1991, str.89

⁶ Vincenzo Lazari: *Notizia delle opere d'arte e d'antichità della Raccolta Correr di Venezia*, Venezia, 1859, str.94

⁷ Raffaele Paolucci: *La Zecca di Venezia*, Padova, 1991, str.80

⁸ Vincenzo Lazari: *Notizia delle opere d'arte e d'antichità della Raccolta Correr di Venezia*, Venezia, 1859, str.222

iz vremena dužda Alvisea Moceniga. Od 1659. Pa sve do pada Republike svi su ih duždevi posjedovali te su na njima bila ugravirana njihova imena.⁹

Prije analize *osella* i povijesnog konteksta u kojemu su nastale, najprije se treba ukratko osvrnuti na hrvatska područja koja su bila pod mletačkom vlašću.

3. Dalmacija i Istra pod mletačkom vlašću

Mlečani su još davne 1409. Godine kupili grad Zadar s Novigradom, Vranom i otokom Pagom i sva svoja prava na ostale dijelove Dalmacije.¹⁰

U XVII. stoljeću je Dalmacija pod mletačkom vlašću bila jedna jedinstvena gospodarska zona. Dalmatinske su komune imale svoje gospodarske osobitosti ali su ipak ovisile o Mlečanima te su imale vrlo malu autonomiju.

Mletački se posjed protezao od Dalmacije preko Boke kotorske do Albanije a njime je upravljao generalni providur čije je sjedište bilo u Zadru.

Mlečani su dali kovati novac s natpisom *DALMATIA ET ALBANIA* koji se koristio u Dalmaciji i Albaniji.

U razdoblju od 1410. do svoga pada, Mletačka Republika je dvaput kovala novac. U prvom je navratu kovan jedino srebrni novac s natpisom *MONETA DALMATE*, koji se koristio u Dalmaciji a u drugom navratu, od 1626. Nadalje je kovan novac od bakra i srebra s natpisom *DALMATIA ET ALBANIA*.¹¹

Najistaknutije proizvodnje ovih teritorija činila je poljoprivreda, ribarstvo, i obrtništvo. Na gospodarsku su sliku ipak najviše utjecale učestale borbe sa Osmanlijama. Najrazvijeniji gradovi bili su Zadar i Split te su prevladavali zakupnički odnosi. Seljaci, ujedno i zakupnici zemlje su bili dužni davati dio plodova vlasniku zemljišta (najčešće se radilo o patricijatu ili Crkvi) te državi.¹²

⁹ Raffaele Paolucci: *La Zecca di Venezia*, Padova, 1991, str.81

¹⁰ Bože Mimica, *Numizmatička povijest Rijeke*, Rijeka, 1996, str.208

¹¹ Isto

¹² Hrvoje Petrić, Gordan Ravančić, *Povijest 2*, Meridijani, Zagreb 2003, str.249

Uz Dalmaciju Mlečani su imali i važne posjede u Istri. Istra je bila od iznimne važnosti Republici zbog sigurne plovidbe u sjevernom dijelu Jadranskog mora. Još od XVI. Stoljeća teritorij Istre je bio podijeljena između Mlečana i Habsburgovaca.

Kolonijalizacija mletačke Istre je započela u drugoj polovici VI. Stoljeća.

Svi doseljenici su od vlasti dobivali neobrađivano zemljište i bili su djelomično oslobođeni od tereta davanja državi. Mlečani su tamo uglavnom zadržali stari istarski srednjovjekovni pravni sustav a teritorij se dijelio na gradska naselja, sela i feude.¹³

¹³ Bože Mimica, *Numizmatička povijest Rijeke*, Rijeka, 1996, str.208

4. Kandijski rat

Kandijski rat trajao je od 1645 do 1669. godine. Glavni akteri ovoga sukoba su Mletačka Republika i Osmansko Carstvo, a sporni teritorij oko kojeg se rat vodio je Kreta (Candia), ujedno i izuzetno bitan mletački posjed.¹⁴

Tijekom *Kandijskog rata* Mletačka Republika je gubila znatan dio svojih prihoda od trgovine robom koja je išla preko osmanskog teritorija, jer proglašenjem rata, Osmanlije svojim podanicima zabranjuju bilo kakvo trgovanje s Mlečanima.¹⁵

Iako rat završava mletačkim gubitkom Krete, onda kada je Osmanlije preuzmu počinje stagnirati razvoj trgovine. Na Kreti izbijaju narodni ustanci 1821. i 1866. Osmanlije bivaju konačno protjerani od strane Grčke 1898. godine, nakon čega je otok održan autonomni status do njegova sjedinjenja s Grčkom 1913.¹⁶

Povod ratu bio je prepad osmanskih brodova koji su se vraćali sa hodočašća iz Aleksandrije u Carigrad, izveden od strane malteškog Vojnog reda koji se zaustavio na Kreti radi opskrbe zalihama za daljnju plovidbu. To je Osmanlijama bio dovoljan razlog za napasti Kretu, otok kojeg su silno željeli zbog njegove dobre strateške pozicije na Sredozemlju.¹⁷

Kandijski je rat obilježila je duga opsada Kandije koja je trajala preko dvadeset godina, a značajan je i za hrvatsku je historiografiju jer se jednim dijelom rat vodio i na našim prostorima, odnosno na području Dalmacije.

U ovome su se ratu na strani Mletačke Republike borili malteški Vojni red, Papinska Država i Francuska, a na turskoj su strani bili Berberi iz Sjeverne Afrike. Rat se pored Krete vodio u cijelom Egejskom moru i Dalmaciji.¹⁸

Unatoč brojnoj kršćanskoj pomoći, ponajprije loša sreća s vremenskim prilikama te neodlučnost u djelovanju spriječili su svaki odlučni udar na Osmanlije. Mlečani su gotovo

¹⁴ Slaven Bertoša, *Svjetska povijest modernoga doba (XVI.-XIX. stoljeće) s posebnim osvrtom na Apeninski poluotok*, Profil International, Zagreb 2004., str.97

¹⁵ Tea Perinčić, Mletački vojnik na istočnoj obali Jadrana za kandijskog rata (1645-1699), preuzeto sa https://www.academia.edu/1080595/Mleta%C4%8Dki_vojnik_na_isto%C4%8Dnoj_obali_Jadrana_za_kandijskog_rata_1645-1669, str.3-5, 28/06/2016, 19:00h

¹⁶ <http://www.britannica.com/place/Crete>, 25/04/2016, 16.00h

¹⁷ Frederic Chapin Lane, *Povijest Mletačke Republike*, London, 1973, str.437

¹⁸ Lovorka Čoralić, *Zločin ili junaštvo- Kandijski rat u Dalmaciji prema kronici šibenskog povjesničara Franje Divnića*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2001, str.558

čitav rat bili u ofenzivi ali su ipak izvojevali nekoliko bitnih pobjeda u središnjem Egeju 1651. Godine i kod Dardanela 1655. i 1656. (O ovoj će bitci biti riječ u daljnjem tijeku rada). Nakon što je 1659. godine završen rat između Španjolske i Francuske, kršćanske su države počele slati ljude i novce Veneciji. Nakon razornog napada francuskog kontingenta vrhovni zapovjednik Kandije Francesco Morosini odlučio je Osmanlijama predati otok u rujnu 1669.¹⁹

Time je završila 21. godišnja opsada grada Kandije na istoimenom otoku.

Čitavo XVII. stoljeće vodio se sukob između Mletačke republike i Osmanskog carstva za kontrolu Mediterana. Venecija je uz Jadran i Jonske otoke posjedovala i Kretu koja je ostala njen posljednji, ali i najbogatiji posjed u Sredozemnom moru.²⁰

Valja istaknuti da su Mlečani bili vidno siromašniji nego li stoljeće prije, zbog gubitka monopola na trgovinu začinima i preseljenja pomorske trgovine na Atlantik.²¹

4.1 Rat i rane opsade na Kreti

Iako je bilo za očekivati da će osmanska flota napasti Maltu, ne bi li kaznila njene viteze za prepad kod Rodosa, ona se pojavila 1645 ispred luke Kanija na Kreti. Mletačke vlasti dugo nisu uputile nikakva pojačanja na otok, ne želeći provocirati sukob. Kreta je imala brojne fortifikacije i utvrde u lošem stanju i bila je praktički bez vojske, samo s malim stalnim posadama.²²

Osmanska je vojska osvojila grad Kaniju u kolovozu 1645, nakon bitke koja je trajala 56 dana. U međuvremenu, Mlečanima je stigla obećana pomoć od strane Papinske države, Toskane, Malte i Napulja.

Osmanlije su zimu iskoristile da se pripreme za nastavak rata, dok su Mlečani pokušavali na sve načine pridobiti druge europske zemlje za daljnju borbu protiv Turaka. Međutim, veći dio Europe bio je zauzet Tridesetogodišnjim ratom²³.

¹⁹ Frederic Chapin Lane, *Povijest Mletačke Republike*, London, 1973, str.437

²⁰ http://jsonpedia.org/annotate/resource/html/sh:Kandijski_rat, 25/06/2016, 20:00h

²¹ Tea Perinčić, Mletački vojnik na istočnoj obali Jadrana za kandijskog rata (1645-1699), preuzeto sa https://www.academia.edu/1080595/Mleta%C4%8Dki_vojnik_na_isto%C4%8Dnoj_obali_Jadrana_za_kandijskog_rata_1645-1669, str. 3-5, 28/06/2016, 19:00h

²² http://jsonpedia.org/annotate/resource/html/sh:Kandijski_rat, 25/06/2016, 20:00h

²³ Isto

1646. godine pada grad Retimno. Tijekom zime 1646/1647 obje zemlje su bile zahvaćene epidemijom kuge, pa napadi stagniraju do ljeta 1647 godine.

U lipnju 1647 Osmanlije osvajaju cijelu istočnu polovinu otoka, osim tvrđave Sitija. Mlečani i lokalno stanovništvo su tada bili izloženi strašnim gubicima. Naime, smatra se da je do 1648. godine 40 posto otočkog stanovništva stradalo zbog bolesti ili ratovanja.

Do 1648. godine je gotovo cijela Kreta, osim glavne mletačke utvrde Kandije bila u osmanskim rukama.²⁴

4.2 Opsada Kandije (1648.-1669)

Opsada glavnoga grada Kandije (Herakliona) je započela u svibnju 1648. Turci su nekoliko mjeseci pripremali za opkoljavanje grada, a na njih je negativno utjecala prisutnost kršćanskih floti na Egejskom moru, koje su joj vječito sprječavale donošenje zaliha na Kretu. Pored toga, turskim ratnim naporima situaciju je otežavala sve veća nestabilnost unutar samog carstva zbog vladanja sultana Ibrahima što je na kraju dovelo do njegovog odstupanja.

Na vlast tada dolazi njegov sin Mehmed IV, što je pokrenulo novi period konfuzije u carstvu. Zbog nedostatka zaliha turski komandant Gazi Husein-paša najprije opsadu prekida početkom 1649, ali je ona obnovljena u kratkom roku te se nastavlja od lipnja iste godine ali bez uspjeha. Osmanlije su tada pojačale svoje položaje izgradnjom tri nove utvrde na području Kanea, a dolazak pojačanja krajem 1650. im je omogućilo da održe svoju čvrstu blokadu.²⁵

Usprkos mletačkoj blokadi Dardanela i političkim previranjima unutar Otomanskog carstva, njihove snage, Turci su zadržali u svom posjedu sve osvojene utvrde na otoku, čekajući dolazak novih turskih snaga 1666. godine.²⁶

Naposlijetku je na otok došao sam turski veliki vezir Fazil Ahmed-paša Ćuprilić. Osmanlije su završne napadačke operacije koštale života čak 70,000 Turaka te još 38,000 lokalnih Krećana i robova. Osmanlije 1669. prisiljavaju branitelja Kandije Francesca Morosinija na predaju. Naime, njena obrana na kraju je postala nemoguća, grad je trpio teška razaranja stalnim bombardiranjem i miniranjem zidina koje su uništene na puno mjesta. Kandija je postala neobranjiva, iz nje je izbjegao veći dio stanovnika. U rujnu 1669. završila je duga opsada grada koji je bio tvrd orah i držao se 21. godinu²⁷

²⁴ <http://proleksis.lzmk.hr/29917/>, 21/07/2016, 12:00h

²⁵ http://jsonpedia.org/annotate/resource/html/sh:Kandijski_rat, 20/07/2016, 21:00h

²⁶ Isto

²⁷ <http://narod.hr/kultura/27-rujna-1669-kreta-najduza-opsada-u-svjetskoj-povijesti>, 22/04/2016, 16:45 h

4.3 Kandijski rat u Dalmaciji

Kandijski rat je u Dalmaciji predstavljao nastavak stogodišnjih protuturskih borbi na tome području. Po svome trajanju i intenzitetu bio je jedan od najkrvavijih protuturskih pothvata na ovome dijelu Europe.²⁸

Ipak, rat u Dalmaciji bio je u drugom planu zbog onog većeg i glavnog sukoba na Kreti, te su ovdje uvjeti za Osmanlije bili dosta nepovoljniji jer je Dalmacija bila za njih relativno beznačajna i geografski dosta udaljena.

Za Mlečane je dakako stvar bila potpuno obrnuta, to im je bilo blizu, a Jadran je predstavljao mogućnost pojačanja i kontrole svojih tabora.

Uoči rata, stanje obrambenih utvrda u Dalmaciji je bio poražavajući te je jedino Zadar bio u mogućnosti pružati otpor neprijateljskoj vojsci. Ostali gradovi kao što su Nin, Novigrad i Šibenik bili su u nezavidnoj situaciji zbog slabih i zastarjelih zidina koje nalikovale srednjovjekovnom stilu obrane.²⁹

Zbog toga, na prvu pojavu većih osmanskih trupa mletačke su vlasti odlučile da Nin sruše sami stanovnici kako bi izbjegli da njime zavlada neprijatelj, a Novigrad je pao nakon vrlo kratke opsade već 1646. godine. Iste je godine osvojen i Skradin.³⁰

Osmanlije su nakon 1646. bile u odličnoj poziciji da ugroze dvije najveće mletačke utvrde u Dalmaciji, Zadar i Split. Ipak, iduće godine okrenula se ratna sreća, tada je mletački komandant Leonardo Foscolo zauzeo nekoliko osmanskih utvrda, preteo Novigrad i privremeno zauzeo utvrde Knin, Vranu, Skradin i Obrovac. Iste godine Poljica i dio hercegovačkih plemena prelaze na mletačku stranu.

Tijekom nekoliko narednih godina, vojne operacije u Dalmaciji su smanjene, s jedne strane zbog izbijanja gladi i kuge u Zadru, a s druge strane zaraćene strane su fokusirale svoje snage na Egej.

²⁸ Lovorka Čoralić, *Zločin ili junaštvo- Kandijski rat u Dalmaciji prema kronici šibenskog povjesničara Franje Divnića*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2001, str.558

²⁹ Tea Perinčić, *Mletački vojnik na istočnoj obali Jadrana za kandijskog rata (1645-1699)*, preuzeto sa https://www.academia.edu/1080595/Mleta%C4%8Dki_vojnik_na_isto%C4%8Dnoj_obali_Jadrana_za_kandijskog_rata_1645-1669, str.3-5, 30/06/2016, 19:00h

³⁰ Isto

Mletačka Republika je imala svoje agente koji su bili zaduženi za regrutaciju vojnika, ovisno o njenim potrebama.

Naime, od početka XVI. stoljeća mletačka vojska počinje biti sastavljena od profesionalnih plaćenika različitog socijalnog i etničkog porijekla.³¹

Tako je primjerice jedna tipična mletačka vojna formacija u Dalmaciji 1647. bila sastavljena od Talijana, Francuza, Albanaca, Hrvata i pučana (regrutiranih na otocima i u zaleđu gradova). Bilo je uobičajeno da zapovjednici trupa budu istog porijekla kao i regruti kako bi se izbjegao problem jezika, povjerenja i odgovornosti. Za svoje su usluge regruti bili plaćeni samo ako su služili negdje van svoje regije.

Računalo se, u prom redu na ratnički nastrojene stanovnike koji su konstantno bili pod osmanskim udarima te stoga i najspremniji da im se suprotstave.³²

4.4 Potpisivanje mira

1671. godine mirovnim ugovorom je uspostavljena granična linija (*Linea Nani*) koja je označavala granice ovih dviju sila u Dalmaciji.

Turcima je vraćena većina utvrda osvojenih u zadarsko-šibenskom zaleđu a Mlečani su svoje posjede proširili na okolicu Splita i Klisa.

Mletačka Republika trajno je izgubila Kretu, svoju najstariju, najveću i najprosperitetniju koloniju, te je uspjela zadržati dva otoka u Egejskom moru (Tinos i Kiteru), gdje su mletački brodovi mogli naći sklonište na svom putu na istok.

Nakon završetka *Kandijskog rata*, Osmanlije kreću u ponovni pohod protiv Habsburgovaca 1683.godine, koji završava neuspjehom. Uz intervenciju poljskog kralja Jana Sobjeskog Osmanlije bivaju poražene.³³

Nastavak njihovim mukama je osnivanje Svete lige 1684.godine kada su Austrija, Poljska i Venecija postale saveznice. Ključan poraz Turska je doživjela u bitci kod Sente 1697., od strane Eugena Savojskog, koji je te godine stupio u službu Austrije.

³¹ Tea Perinčić, *Mletački vojnik na istočnoj obali Jadrana za kandijskog rata (1645-1699)*, preuzeto sa https://www.academia.edu/1080595/Mleta%C4%8Dki_vojnik_na_isto%C4%8Dnoj_obali_Jadrana_za_kandijskog_rata_1645-1669, str.3-5, 30/06/2016, 19:00h

³² Isto

³³ Slaven Bertoša, *Svjetska povijest modernoga doba (XVI.-XIX. stoljeće) s posebnim osvrtom na Apeninski poluotok*, Profil International, Zagreb 2004., str.97

Turci su se počeli povlačiti. Gubitak turskih teritorija i njihove vojne moći potvrđeni su u Srijemskim Karlovcima 1699. Godine.³⁴

Tim je mirom Venecija zadržala Moreju, Lefkadu i Boku kotorsku. Poljaci otimaju dio Ukrajine od Osmanlija, a Habsburgovci dobivaju čitavu Ugarsku i Transilvaniju.³⁵

Osmansko carstvo, bez birokracije i zbog niza previranja unutar samog carstva nije bilo spremno niti u mogućnosti organizirati se za velike pohode.

Time počinje njegova nezaustavljiva propast. Reforme uvedene tijekom 17. stoljeća bile su previše ograničene u prirodi i opsegu, iako su istovremeno pokrajinske pobune potisnute, a seljaci su bili prisiljeni vratiti se i odrađivati zemlju.³⁶

Industrija i trgovina su bili poticani od strane države. Takve reforme bile su dovoljne i uspješne samo privremeno jer tadašnja Europa odnosno europske države koje su se ujedinjavale u saveze bile su naprosto jače od Osmanskog carstva.³⁷

5. Osella dužda Francesca Molina

U samom početku Kandijskog rata Venecijom je vladao dužd Francesco Molin (1646.-1655) Rat sa Turskom oko otoka Kandije Mletačka Republika je dočekala nespremno i iznenađeno a prve dvije *oselle* ovoga dužda posvećene su upravo tom događaju.

Prva *osella* ovog dužda, a koja je vezana uz Kandijski rat iz 1646, promjera 36 milimetar i teži 9,7 grama srebra. Na središnjem dijelu lica duždeve oselle prikazan zaštitnik Venecije

³⁴ Isto

³⁵ Isto

³⁶ Isto

³⁷ Isto

Sveti Marko i dužd koji kleči. Prikazan je zaštitnik kako predaje duždu zastavu Mletačke Republike.

Slika 1: Osella dužda Francesca Molina

Izvor: Raffaele Paolucci: *La Zecca di Venezia*, Padova, 1991, str.40

U egzergu se nalazi znaka kovničara I • A • B (Giovanni Alvise Battaja).

Na naličju se nalazi natpis na rubovima koji glasi: : 'FULGET INTER FLUCTUS' ('sja usred nevremena, nemirnog mora '), dok u egzergu stoji natpis 'ANNO I'.

U središtu *oselle* na naličju nalazi se prikaz jedne galije i nemirno more. Na vrhu jedra gori plamen.

Galijska simbolizira Republiku koja je bila primorana neočekivano ući u rat i obraniti svoj posjed ali je svejedno i dalje jaka i snalazi se u tim teškim vremenima. Jaki plamen na vrhu jedra označava nadu koja je prisutna i ne gasi se ali istovremeno simbolizira jaku moć Republike koja je poznata po svojim pomorskim uspjesima i pomorskoj floti i koja će pokušati uspješno pobijediti i obraniti svoju najvažniju utvrdu na Sredozemlju.

Isto tako, galijska može biti simbol i ostalih kršćanskih zemalja kojima isto tako prijete opasnost od Osmanlija, ukoliko se njihovi ratni pohodi pokažu uspješnima. Jak plamen na vrhu može označavati i svojevrsnu signalnu raketu galijske koja vapi za pomoći. Naime, Mlečani nisu očekivali da će ih Osmanlije napasti, nespremni su ušli u rat a ostale europske zemlje su u to vrijeme bile zauzete Tridesetogodišnjim ratom. Iz toga je razloga, na početku rata pomoć ostalih kršćanskih floti bila skromna.

Religijski motivi, prikazivanje svetaca i zahvale Bogu vrlo su česti prizori na mletačkom novcu, pa tako i na *osellama*. Na većini njih se nalazi Sveti Marko kao zaštitnik Republike koji aktom predaje zastave daje pojedinom duždu na povjerenje vođenje Republike. Taj se čin

može protumačiti kao uzdizanje dužda naspram ostalih ljudi u Republici, koji na taj način dobiva odlike dostojnog političkog ali i duhovnog vođe naroda.

Druga po redu *osella* ovoga dužda je iz 1647. godine.

Slika 2: Osella dužda Francesca Molina

Izvor: Raffaele Paolucci: *La Zecca di Venezia*, Padova, 1991, str.40

Osella je promjera 35 milimetar i teži 9,5 grama srebra. Na središnjem dijelu lica duždeve oselle prikazan zaštitnik Venecije, Sveti Marko i dužd koji kleči. Prikazan je zaštitnik kako predaje duždu zastavu Republike.

Uokolo prikaza stoji natpis: ' S M VEN FRANC MOLINO D'.

U egzergu se nalazio znaka kovničara Z • A • Z (Zuane Antonio Zorzi)

Na naličju se nalazi ista galijska kao i na prethodnoj *oselli*. Ovdje su ipak valovi puno veći, galijska djeluje kao da će se svakoga trenutka prevrnuti i potopiti.

Već je godinu nakon početka rata za Mlečane nepovratno izgubljeno prvo bitno sjedište na Kreti, luka Kanija. Uz ovu nedaću, istaknuti mletački admiral Tomaso Morosini pogiba.

Simbolika valova koji prijete predstavlja strah dužda zbog početnog turskog osvajanja na otoku koje će se uspješno nastaviti. U odnosu na prvu *osellu* ovoga dužda, ovdje je prisutan osjećaj straha i turske nadmoći. Ipak, prikaz može istovremeno označavati nesretna i nesigurna vremena koja su prošla, s nadom da se ona neće više ponoviti. Nemirno more može se smatrati krivcem za mletačke nedaće jer se rat vodio oko otoka Krete ali i pomorske nadmoći na tom dijelu Sredozemlja.

5.1 *Osella* dužda Bertuccia Valiera

Dužd Valiero je vladao od 1656.-1658. godine. *Osella* ovoga dužda datira iz 1656. godine.

Slika 3: Osella dužda Bertuccia Valiera

Izvor: Raffaele Paolucci: *La Zecca di Venezia*, Padova, 1991, str.42

Osella je promjera 35 milimetar i teži 9,6 grama srebra. Na središnjem dijelu lica duždeve *oselle* prikazan zaštitnik Venezije, Sveti Marko i dužd koji kleči. Prikazan je zaštitnik kako predaje duždu zastavu Republike.

Uokolo prikaza stoji natpis: 'S M VEN BERTUCCIVS VALIERO D'.

U egzergu se nalazio znaka kovničara F• C (Francesco Corner)

Na naličju se nalazi natpis koji glasi: : 'RESISTIT IMPAVIDE', ('odoljeva, izdržava bez straha') dok u egzergu stoji natpis' ANNO I'.

U središtu *oselle* na reversu nalazi se orao koji simbolizira Mletačku Republiku koja se bori protiv zmaja koji simbolizira Osmanlije.

Orao je simbol Božjeg nadahnuća i Božje objave a nalazi se među simboličkim likovima likovima četiriju evanđelja.³⁸

Ako se sagledaju povijesne činjenice tada se ova *osella* može povezati sa bitkom za Dardanele iz 1656.

³⁸ *Živo vrelo- liturgijsko pastoralni list za promicanje liturgijske obnove*, Hrvatski institut za liturgijski pastoral pri Hrvatskoj biskupskoj konferenciji, Zagreb 2014, str.4

Naime, nakon prvotnih pretrpljenih poraza na Kandiji, Mlečanima je bilo bitno sukobe prebaciti na područje Osmanskog carstva. Godine 1645. su započeli sukobi na Dardanelima. Mlečani su svim silama pokušavali spriječiti prolaz osmanskim brodovima preko Dardanela ali su Osmanlije prebacivale snagu preko luka M. Azije odakle bi krenuli prema Kandiji.

Mlečani sa svojim manjim galijama pokušavali spriječiti prolaz što većem broju osmanskih flota, a u slučaju da Osmanlije pružile otpor mletačka se taktika sastajala u tome da polovici flote dozvole prolaz a ostalu polovicu napadnu nanoseći im ogromne štete. One osmanske flote koje su se uspjele izvući bile su prisiljene zaustaviti se na današnjem otoku Lezbosu na mjesec dana kako bi popravile štetu. Između mnogobrojnih sukoba, bitno je spomenuti tri važne mletačke ekspedicije na Dardanelima.³⁹

Prvu ekspediciju vodio je Tommaso Morosini koji je sa manjim brojem brodova uspio nanijeti Osmanlijama velike štete. Drugu je ekspediciju vodio Lorenzo Marcello, iskusen i mudar kapetan koji je u zadnjoj borbi izgubio život.

Treću ekspediciju vodio je Lazzaro Mocenigo i bio je to posljednji veliki i značajni pothvat koji su Mlečani poduzeli protiv Osmanlija. Njihov cilj je bio ambiciozan: prepriječiti Dardanele i tamo se iskrcati.⁴⁰

Sredinom srpnja 1657. godine, pod vodstvom kapetana Moceniga, odnesena je pobjeda na Dardanelima. Iste je godine Mocenigo krenuo prema samome centru Istanbula sa ciljem da uništi grad međutim nije uspio u tome jer su Osmanlije topovima savladali Mlečane.

Mletačka pobjeda bila je kratkoga vijeka jer je već iduće godine Veliki vezir Ahmed Kuprulu na čelu osmanske flote iskoristio loše koordiniranu mletačko-malteško-papinskom flotu te ih uspješno porazili. Osmanlije su naime probile blokadu i ponovno zauzeli otoke Limnos i Tenedos, te time razbili svaku nadu Mlečana da ponovno uspostave efikasnu blokadu.⁴¹

Pobjeda iz 1656 ipak označava jedan od težih poraza Osmanlija, odnosno jedna od rijetkih pobjeda Mlečana, pa čak i neovisno o tome što je njihovo slavlje bilo kratkoga vijeka.⁴²

5.2 *Osella* dužda Domenica Contarinija

³⁹ *Živo vrelo- liturgijsko pastrolani list za promicanje liturgijske obnove*, Hrvatski institut za liturgijski pastoral pri Hrvatskoj biskupskoj konferenciji, Zagreb 2014, str.4

⁴⁰ *Povijest, Doba apsolutizma (17. stoljeće), top 10*, Jutarnji list, Zagreb, 2008., str.415

⁴¹ Isto

Slika 4: Osella dužda Domenica Contarinija

Izvor: Raffaele Paolucci: *La Zecca di Venezia*, Padova, 1991, str.44

Dužd Contarini je vladao od 1659.-1675. *Osella* ovog dužda je iz 1667.godine, promjera 35,5 milimetara i teži 9,7 grama srebra. Na središnjem dijelu lica duždeve oselle prikazan zaštitnik Venezije, Sveti Marko i dužd koji kleči. Prikazan je zaštitnik kako predaje duždu zastavu Republike.

Uokolo prikaza stoji natpis: ' S M DOMIN CONT D'.

U egzergu se nalazio znaka kovničara A•S (Alessandro Solomon).

Na naličju se nalazi natpis na rubovima, koji glasi: : 'SIT TUTA HOC SIDERE CRETA' ('Neka Kreta bude zaštićena od ove zvijezde') dok u egzergu stoji natpis ' ANNO VIII'.

U središtu oselle na naličju nalazi se velika zvijezda sa puno krakova a u njenoj se sredini nalazi Blažena Djevica Marija sa Isusom u naručju.

Umjesto današnjeg prikaza polumjeseca i petokrake zvijezde Turci su nekada imali zvijezdu sa više krakova.

U vrijeme ovoga dužda rat i dalje neumoljivo traje, a religijski simboli i povezanost sa religijom je sve češća. Očita je nemogućnost Republike da okrene vodu na svoj mlin u ratu protiv Turaka pa su molitve jedna od rijetkih stvari koja im preostaje. *Kandijski* je rat, za sudionika kršćana imao značaj opravdanog i oslobodilačkog rata u kojemu se sukobljavaju snage Dobra (kršćani) i snage Zla (muslimani, nevjernici).⁴³

Još jedan razlog zbog kojeg se u sredini oselle nalazi Blažena Djevica Marija s Isusom u naručju je taj što je Francuska i njen kralj XIV nisu ispunili obećanje i pomogli s obranom

⁴³ Lovorka Čoralić, *Zločin ili junaštvo- Kandijski rat u Dalmaciji prema kronici šibenskog povjesničara Franje Divnića*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2001, str.558

Kandije već te su se godine povukli i nisu više pokazivali interes za branjenje Kandije.⁴⁴Mlečani su stoga u potrazi za duhovnom pomoći i u vjeri prolaze nadu.

Od početnih hrabrih i samouvjerenih prikaza galija i ohrabrujućih poruka, vjera u vlastite sposobnosti je poljuljana do temelja pa pa se dužd uzdaje u moć Svevišnjega.

5.3 Osella Silvestra Valiera

Osella dužda Valiera je iz 1699. Godine. Dužd je vladao od 1694.-1770.godine.

Slika 5.: *Osella* dužda Silvestra Valiera

Izvor: Raffaele Paolucci: *La Zecca di Venezia*, Padova, 1991, str.52

Osella je promjera 37 milimetar i teži 9,6 grama srebra . Na središnjem dijelu lica duždeve oselle prikazan zaštitnik Venezije, Sveti Marko i dužd koji kleči. Prikazan je zaštitnik kako predaje duždu zastavu Republike.

Uokolo prikaza stoji natpis: ' SILVES VALERIO D'.

U egzergu se nalazio znaka kovničara A•S (Alessandro Solomon).

Na naličju se nalazi natpis na rubovima koji glasi: : 'VICTRIX CAUSA DEOV PLACUIT ('Bogu se svidjela ova pobjeda') dok u egzergu stoji natpis' ANNO VI'.

⁴⁴ Leonardo Manin, *Illustrazione delle medaglie dei Dogi di Venezia denominate Oselle*, Venezia, 1834, str.52

U središtu *oselle* na naličju nalazi se golubica koja u kljunu nosi maslinovu grančicu i leti preko krajolika. Ispod natpisa nalaze se tri ruže koje simboliziraju slavu, trijumf i hrabrost.

Golubica simbolizira mir a upravo je te godine potpisano primirje u kojemu je Mletačka Republika značajno profitirala. Također u kršćanstvu golubica simbolizira objavu Božjih poruka i očitovanje njegove prisutnosti.⁴⁵

⁴⁵ *Živo vrelo- liturgijsko pastrolani list za promicanje liturgijske obnove*, Hrvatski institut za liturgijski pastoral pri Hrvatskoj biskupskoj konferenciji, Zagreb 2014, str.4

6. Zaključak

Spomen medalje ili *oselle* su se kovale bez prestanka od 1521. pa sve do pada Republike. O njihovoj važnosti najbolje svjedoči njihova novčana vrijednost koja je rasla kroz godine. Oselle su nezaobilazni i nepresušni povijesni izvor prilikom proučavanja povijesti Mletačke Republike i svih najbitnijih i istaknutijih događaja koji su za nju vezani.

Uz povijesne događaje putem *osella* je moguće iz prve ruke saznati tadašnje stanje, situaciju i raspoloženje unutar države.

Kandijski rat, dugotrajni i iscrpni sukob Mlečana sa Osmanlijama događaj je koji je obilježio obje zaraćene strane i s njime zapravo započinje njihova nezaustavljiva propast koja će uslijediti stoljeće odnosno dva nakon⁴⁶.

Što se hrvatskih prostora tiče, kroz analizu *oselle* iz 1699. nakon sklapanja Karlovačkog mira Kojom Venecija širi svoje posjede u Dalmaciji, pokazuje da je to područje itekako bilo od iznimne važnosti za njih.

Kandijski rat je jedan od najpresudnijih sukoba u europskoj povijesti ranog novovjekovlja.

Unatoč osmanskome dobivanju Krete i mletačkog širenja posjeda u unutrašnjosti Dalmacije, rat predstavlja početak kraja za obje zaraćene strane.⁴⁷ Naime, Osmanlije su imale probleme i previranja unutar samog carstva, a Mlečani sasvim sigurno bez intervencije ostalih europskih sila ne bi bili u stanju toliko godina uspješno odolijevati napadima.

Jedna od glavnih zanimljivosti ovoga sukoba jest njegovo dugogodišnje trajanje, odnosno volja i upornost ovih zaraćenih strana. Istovremeno, upravo tako dugačka bitka ukazuje na nemoć i nemogućnost da se nešto konkretnije napravi po pitanju sukoba.

Mlečani su u ovome ratu pokazali ovisnost o vojnoj pomoći drugih zemalja a udruživanjem europskih kršćanskih država Osmanlije gube značajne posjede na europskom tlu a osnivanjem Svete lige nekoliko godina nakon rata, 1684., započinje osmanska propast.

⁴⁶ Slaven Bertoša, *Svjetska povijest modernoga doba (XVI.-XIX. stoljeće) s posebnim osvrtom na Apeninski poluotok*, Profil International, Zagreb 2004., str.98

⁴⁷ Lovorka Čoralić, *Zločin ili junaštvo- Kandijski rat u Dalmaciji prema kronici šibenskog povjesničara Franje Divnić*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2001, str.550

Važnost koju je Dalmacija imala za Mlečane vidljiva je kroz više faktora: kovao se novac za to područje, zbog njenog strateškog položaja na Jadranu Kandijski se je i rat i tamo odvijao, regrutirali su se domaći ljudi za ulazak u vojsku te su oni bili za to plaćeni, dužd je dao kovati osellu u spomen na Karlovački mir i mletačko širenje na tom području.

Zahvaljujem se Ivi Mileusniću za pomoć pri izradi ovog završnog rada.

Literatura

KNJIGE

1. Bože Mimica, *Numizmatička povijest Rijeke*, Rijeka, 1996
2. Fabio Mutinelli: *Lessico Veneto*, Venezia 1851
3. Frederic Chapin Lane, *Povijest Mletačke Republike*, London, 1973
4. Hrvoje Petrić, Gordan Ravančić, *Povijest 2*, Meridijani, Zagreb 2003
5. Lovorka Čoralić, *Zločin ili junaštvo- Kandijski rat u Dalmaciji prema kronici šibenskog povjesničara Franje Divnića*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2001
6. Leonardo Manin, *Illustrazione delle medaglie dei Dogi di Venezia denominate Oselle*, Venezia, 1834
7. *Povijest, Doba apsolutizma (17. stoljeće), top 10*, Jutarnji list, Zagreb, 2008
8. Raffaele Paolucci: *La Zecca di Venezia*, Padova, 1991
9. Slaven Bertoša, *Svjetska povijest modernoga doba (XVI.-XIX. stoljeće) s posebnim osvrtom na Apeninski poluotok*, Profil International, Zagreb 2004
10. Vincenzo Lazari: *Notizia delle opere d'arte e d'antichità della Raccolta Correr di Venezia*, Venezia, 1859
11. *Živo vrelo- liturgijsko pastrolani list za promicanje liturgijske obnove*, Hrvatski institut za liturgijski pastoral pri Hrvatskoj biskupskoj konferenciji, Zagreb 2014

ELEKTRONIČKI IZVORI

12. Tea Perinčić, *Mletački vojnik na istočnoj obali Jadrana za kandijskog rata (1645-1699)*, preuzeto sa
https://www.academia.edu/1080595/Mleta%C4%8Dki_vojnik_na_isto%C4%8Dnoj_obali_Jadrana_za_kandijskog_rata_1645-1669
13. <http://www.britannica.com/place/Crete>
14. http://jsonpedia.org/annotate/resource/html/sh:Kandijski_rat,
15. <http://narod.hr/kultura/27-rujna-1669-kreta-najduza-opsada-u-svjetskoj-povijesti>,

Popis slikovnih priloga

Slika 1: Osella dužda Francesca Molina	12
Slika 2: Osella dužda Francesca Molina	13
Slika 3: Osella dužda Bertuccia Valiera	14
Slika 4: Osella dužda Domenica Contarinija	16
Slika 5: Osella dužda Silvestra Valiera.....	17